թէ վնասում է գործին, այլ ընդհակառակը գեղեցիկ կերպով նպաստում է նրա զարգացմանը։ Առհասարակ կիսազարգացած հասարակութեան մէջ ամեն մի լուսաւոր գաղափար, ամեն մի ճշմարտութիւն, որ արծարծվում է գրականութեան մէջ, մինչև ընդհանուր ընդունելութիւն գտնելը միշտ հանդիպում է ոգիտութեան ընդդիմադրութեանը, և որքան կատաղի լինի այս վերջինը, որքան ցած և կոպիտ լինեն նրա ընտրած հակառակելու միջոցները, այնքան յաջողութեամբ կը բազմանայ ճշմարտութեան համակրողների թիւը հասկացող դասակարգութեան մէջ։ Խաւար միտութիւնը, անշնորհ ընդդիմադրութիւնը միշտ օգնում է ճշմարտութեան հաստատվելուն և տարածվելուն։ Այդ մի ընդհանուր օրէնք է, որ կարելի է նկատել ամեն մի հասարակութեան մտաւոր զարգացման պատմութեան մէջ։ Ինչտեղ մի որ և է մտքի դէմ կռւում են այնպիսի հնադարեան գուլ և ժանգոտած զէնքերով, ինչպէս հայհոյանք, բամբասանք և յանդուգն ստախօսութիւն, այնտեղ քարոզվող մտքի յաջողութիւնը ապահովված է։

Անթիւ տեղեկութիւններ բոլոր հայաբնակ քաղաքներից պարզ ցոյց են տալիս, որ «Մշակի» պաշտպանած միտքը առաջ է գնում հսկայական քայլերով։ Հասարակութեան բոլոր ճշմարիտ հասկացող մասը, որին մատչելի է հարցի էութիւնը և որ ձգտում է հիմնել ազգային կեանքը գիտութեան հիմունքների վրա, բոլոր սրտով համակրում է վերոյիշեալ մտքին։ Թող խաւար ոգիտութիւնը շարունակէ իր յամառ ընդդիմադրութիւնը, թող նա մխիթարէ իրան ցնդաբանական յոյսերով, թող նա լարէ իր բոլոր ողորմելի ուժերը վնասելու ճշմարտութեանը,—նրա այդ գործունէութիւնը կարող է զմայլեցնել միայն Տէր-Ղազարեանցներին ու Նազարեանցներին։

Շատ չի անցնի և մեր հասարակութիւնը կատարելապէս կըմբռնի ազգութեան և կրօնի սկզբունքների տարբերութիւնը։ Դրանով նա, «Մշակի» շնորհով, մի մեծ քայլ փոխած կը լինի յառաջադիմութեան ճանապարհի վրա։

Ս. Գաղեանց

ՆԱՄԱԿ ԲԱԹՈՒՄԻՑ

Նոյեմբերի 10

Ներկայիս կը ստանաք 173 ր. 25 կոպէկ, որն որ աստ հաւաքած ենք ի նպաստ Վանայ սովելոց, և կը խնդրեմք այս գումարը խրկէք ուր որ հարկն է. Նմանապէս խոնարհաբար կը խնդրեմք նուիրատուաց անունները հրատարակէք, որն որ աստ ներփակեալ ձեզ կուղարկեմք. Պ. փիլոյեան 30 ր., Ս. Ճերմէճեան 10 ր., Ա. Գէվորքով 10., Ս. Յովհաննէսեան 10 ր., Ա. Մէնէնդեանց 10 ր., Յ. Ճէքիմեանց 10 ր., Յ. Ջիւպիէթեան 3 ր., Ս. Կարինեանց 5 ր., Յ. Էլմասեան 5 ր., Գ. Աղլամանեանց 5 ր., Գ. Ճէտէլօֆ 1 ր., Յ. Մինասեանց 3 ր., Ս. Ալէքսանեանց 5 ր., Ս. և Մ. Ջիւպիէթեանց 5 ր., Մ. Մեսրոպեանց 2 ր. 25 կ., Ք. Ներսէսեան 3 ր., Կ. Տէր-Ստեփանեանց 3 ր., Ս. Մուրատեան 2 ր., Յ. Խանխեյթէկեանց 1 ր., Յ. Քամպէրեանց 3 ր., Միրզաեանց 10 ր., Յ. Թուզլեան 5 ր., Յ. և Ն. Քարակօզեան 2 ր., Գ. Գամպէրեանց 3 ր., Ոմն 1 ր., Ս. Ղալիփէճեան 3 ր., Գ. Գէլվէքեան 50 կ., Մ. Սէօյլէմէզեան 50 կ., Մ. Ղըլըճեան 3 ր., Գ. հաճի Գէվորքեան 3 ր., Վարթիկեանց 1 ր., Վանօ 1 ր., Ա. Ալթունեան 2 ր., Ա. Երկանով 2 ր., Մարկոս և Մելքոն 1 ր., Յ. Մաճէլեան 1 ր., Ա. Թերաքեանց 1 ր., Յ. Սանթարեան 10 ր., Ա. Յովհաննէսեան 2 ր.։ Գումարը 178 ր. 25 կ.։ Վերոյիշեալ անձինքներից պ. Սիմօն Մուրատեանը և Յարութիւն Քամպէրեանը չը վճարեցին 5 ր.։ Ընդամենը գումար 173 րուբլ 25 կոպէկ։

Պօղոս փիլոյեան, Սեդրակ Ճերմէճեան

ՆԱՄԱԿ ԴՈՒՇԵԹԻՑ

6 նոյեմբերի

Դուշեթի հայոց եկեղեցի երէցփոխանը պատուաւոր քաղաքացի պ. Միքայէլ Տէրտէրեանցն է, որ 23 տարի շարունակաբար վարելով քրիստոնէական խղճմտանքով և հաւատարմութեամբ իր պաշտօնը, կոպէկ կոպէկ ժողովելով եկեղեցու համար մօտ 4000 րուբլի է կազմել և տուել Պըրիկազը շահեցնելու։ Այժմ լսում ենք, որ նա զզված տեղոյս գործակալ Բէգիջանեանցից և տեսնելով, որ կօնսիստորը ուշադրութիւն չէ դարձնում իրան գանգատներին, կամենում է հրաժարվել իր պաշտօնից և նրա տեղը ընտրվում է գործակալի առաջարկութեամբ տեղոյս բնակիչ Սիմէօն Ալիխանեանցը։ Եթէ յիրաւ Տէրտէրեանցը թողնում է իր պաշտօնը և նրա տեղ հոգևոր իշխանութիւնը ընտրում է Ալիխանեանցին, մեծ թշուառութիւն է Դուշեթի եկեղեցու համար, որովհետև Ալիխանեանցը լինելով քաղաքագլուխ, անցեալ տարի արձակվեց պաշտօնից քաղաքի 1500 րուբլ վատնելու համար. Նա պարապ մարդ է, հէնց եկեղեցական փողերը ճանգը գցեց թէ չէ, մնաս բարև.... Խնդրեմ հեր «Մշակով» հրաւիրէք հոգևոր իշխանութեան ուշադրութիւնը այս բանի համար. Դուշեթեցիք առհասարակ լաւ մարդիկ չեն սիրում ու պատւում։

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 17 նոյեմբերի

Յայտնի է, որ «Մեղու» լրագրի խմբագիր պ. Սիմօնեանցը իմ ստորագրութեամբ մի նամակ հրատարակեց, որի համար ես հրապարակաւ յայտնեցի՝ թէ նա բոլորովին և կատարելապէս կեղծ է, և թէ ես պ. խմբագրից պատասխանատւութիւն կը պահանջեմ օրէնքով։ Ես իմ խնդիրքը պատրաստելիս այլ և այլ աղբիւրներից լսում էի, թէ պ. Սիմօնեանց դիտաւորութիւն ունի այս նիւթի մասին քննութիւն բացվելու ժամանակ ինձ ուրիշ բաների մէջ յանցաւոր անելու։ «Մեղուի» 87 համարի ֆելիետօնում պ. փիրրուզազեանցի հասցէով գրածը կարդալով, ես համոզվում եմ, որ կեղծ նամակի քննութիւնը լինելիս, պ. Սիմօնեանց բուն հարցը խառնելու է ուրիշ բաների հետ։ Ես բնաւ չեմ ասում, թէ «Մեղուն» իրաւունք չունի ինձ իբրև օրինաց այս ինչ կամ այն ինչ յօդուածների դէմ մեղանչողի պէս մի անձ ոստիկանութեանը մատնելու։ Դա թող անէ երբ ուզում է և ոչ թէ ներկայ գործի հետ խառնէ։ Եթէ պ. Սիմօնեանց այդ բանը կանէ քննութեան ժամանակին կամ դատաստանում, դա այն ժամանակ կը լինի մի ուրիշ գործ և ամենևին կապ չի ունենայ կեղծ նամակի գործի հետ։

Ա. Ամիրխանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ղազախ գաւառի Բարանի գիւղից մեզ գրում են, որ 9 ամիս սրանից առաջ այդ գիւղի մի երիտասարդ գնում է Կարմիր կոչված գիւղը գործով, մօտ 4 ժամ հեռաւորութեամբ Բարանի գիւղից։ Բայց ահա ինն ամիս անցնում է և երիտասարդը չը կայ։ Նրա ծնողները յուսահատված, դադարում են որոնելուց։ Եւ ահա մօտ օրերս գտնում են մի կմախք, որի նշաններից, նրա մօտ ընկած դանակից, մի թասից և այլն, ճանաչում են, թէ դա կորած երիտասարդի կմախք է։ Ամիս չէ անցնում, աւելացնում է թղթակիցը, որ Ղազախում չը պատահեն աւազակութիւններ։

—

ԴՈՒԲԱՑԻՑ մեզ գրում են, որ այդ քաղաքում պ.պ. Բաղատուրեանց և Արզումանեանց սկսեցին հաւաքել նուիրատւութիւններ յօգուտ Վանի սովատանջների և Կ. Պօլսի Միացեալ Ընկերութեան։ Դուբայում, առհասարակ, շատ դժուար է մի բան հաւաքել, աւելացնում է թղթակիցը, բայց այս անգամ յոյս կայ, որ բաւական փող կը հաւաքվի յիշեալ բարեգործական նպատակներով։

—

«Донская Пчела» լրագրին գրում են Ռոստովեան գաւառի Կօյսուգ գիւղից, որ այդ տեղի շրջականերում մարեխը մեծ տարածութեան վրա ձու է դրել դաշտերի վրա։ Գիւղացիները սկսել են կրկին վարել, գետինը վնասակար միջատի ձուերը ոչնչացնելու նպատակով։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ եւրօպական Ռուսաստանի մի քանի տեղերում այժմ տիրող հացի թանգութեան և սովի պատճառով փորձ են փորձում խառնել ցորենի ալիւրը կարտոֆելի ալիւրի հետ և այդ տեսակ խառնուրդից հաց թխել։ Բայց այդ փորձն էլ սպասելի հետևանքներ չէ տուել և չէ էժանացրել հացը, որովհետև կարտոֆելի գինը այժմ շատ բարձր է։

—

Այսօր, ուրբաթ, ժամը $11^{1}/_{2}$ բացվելու է Կուկիայում բժշկարան, որի հիմնողներն են բժիշկներ Նաւասարդեանց, Պավլօվսկի, Բուդկօվսկի, Ուշակով և Շահ-Ազիզ։

—

ՄԵՂՐԻ գիւղից պ. Խ. Մ. Մալումեանցը մեզ խնդրում է յայտնել, որ տեղային քահանաները այնքան վատ չեն, որպէս նկարագրված է եղել «Մշակի» անցեալ համարներից մէկի լուրերի մէջ, այլ ընդհակառակն նրանք բաւական խղճմտանքով են կատարում իրանց պարտաւորութիւնները։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

,,Голосъ" ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

,,Голосъ" լրագրի մէջ տպված է հետևեալ թղթակցութիւնը Կ. Պօլսից։ Հոկտեմբերին ռուսաց ,,Россія" նաւը ընդունեց Տրիպօլիս հասցնելու համար 8 ալբանացիների և 3 յոյների, որոնք զանազան յանցանքների համար դատապարտված էին տաժանակիր աշխատանքների Ալեպպօի գործարաններում։ Յանցաւորները շղթայակապ էին, բայց նաւը հասնելուն պէս նրանց արձակեցին շղթաներից։

Տնտեսական խնայողութիւն անելու համար թիւրքաց կառավարութիւնը յանցաւորներին առաջվայ պէս չէ ուղարկում զինուորական նաւերով, այլ ուղարկում է նրանց օտար ճանապարհորդական նաւերով։ Ասում են, որ թիւրքաց գանձարանի մէջ այնքան դրամ չը կար, որ կառավարութիւնը այս յանցաւորներին Բէյրութ ուղարկէր և այդ պատճառով նրանց Տրիպօլիս է ուղարկում։ Պահապան օֆիցերի պատմածի համեմատ այդ յանցաւորներից իւրաքանչիւրը մի քանի տասնեակ տարիներով դատապարտված է եղել տաժանակիր աշխատանքների։

Մի գերմանուհու առաջարկութեամբ նաւերի վրա նստողները 15 թիւրքաց լիրա հաւաքեցին յօգուտ յանցաւորների։ Ճանապարհորդները կարծում էին, որ արտաքսվածները այդ փողերով իրանց պահապաններին կը կաշառեն և ազատութիւն ձեռք կը բերեն։ Վերջը յայտնվեցաւ, որ պահապաններին կարելի էր կաշառել, միայն թէ կաշառքը փոքր էր։ Հոկտեմբերի 12-ին, երբ շոգենաւը անցնում էր ափից մի մղոն հեռաւորութեամբ, յանցաւորներից մէկը ընկաւ ծովի մէջ և անհետացաւ։ Յետոյ յայտնվեցաւ, որ նա բարձրացրած էր մի ուրիշ նաւի վրա և այդպիսով ազատութիւն էր ձեռք բերել։ Մնացած երեք յանցաւորներն էլ մի ուրիշ նաւի վրա անցնելուց յետոյ սպանել էին իրանց պահապաններին և փախել։

Թիւրքիայի ամեն տեղերում այժմ գողութիւններ և աւազակութիւններ են պատահում։ Այս բոլորը սովի և աղքատութեան հետևանք է։ Նորերումս Զմիւռնիայի մէջ աւազակների խումբը բռնել էր մի հարուստ յոյնի որդու, որին սարերն էին տարել, իսկ երիտասարդի հօրը յայտնել էին, որ 18,000 թիւրքաց լիրա վճարէ իր որդուն ազատելու համար։ Հայրը պատահմամբ յայտնեց Մուխտար-փաշային, որի հրամանով զինուորները բռնեցին աւազակներին, իսկ երիտասարդ յոյնին ազատեցին։

Փոքր-Ասիայի ափերի մօտ զօրքերի մեծ շարժումն է լինում։ Զօրքերը գլխաւորապէս Կ. Պօլիս են ուղևորվում։ Ոչ թէ միայն զինուորները, այլ և օֆիցերները պատառոտած շորեր ունեն և առանց կօշիկների են։ Դարդանելեան նեղուցի մէջ թիւրքաց կառավարութիւնը շարունակում է մինաներ դարսել։ Առհասարակ ամեն տեղ Թիւրքիայի մէջ պատերազմական պատրաստութիւններ են տեսնվում։

Կ. Պօլսի մէջ փողոցը դուրս գալու ժամանակ հարկաւոր է շորերի բոլոր կոճակները կապել, եթէ ոչ կարելի է կորցնել կամ ժամացոյցը, կամ պօրտմօնէն։ Մի խումբ աւազակների գողութեան այդ ձևով է պարապում։

Լօնդօնի ,,Times" լրագրին հեռագրում են Վիէննայից, որ պ. Գօշէն յայտնեց թիւրքաց կառավարութեանը, թէ Անգլիան մտադիր է առաջարկել Թիւրքիայի մէջ ֆինանսական մի մասնաժողով հիմնել։ Աւստրօ-Ունգարիան, Գերմանիան և Ռուսաստանը ցանկանում են, որ այդ մասնաժողովը մշտական հսկողութեան իրաւունք չունենայ, որովհետև այս դէպքում սուլթանը չի ընդունի Անգլիայի առաջարկութիւնը։ Թիւրքաց ֆինանսների վատ դրութիւնը ամենքի ուշադրութիւնը իր վրա է դարձնում։ Եթէ կառավարութիւնը աւելի հեռատես և խնայող լինի, մասնագէտների կարծիքով, այդ դրութիւնը կարելի էր բարելաւել։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Երզնկայէն հոկտ. 4 թուով հետևեալը կը գրեն մեզ։

„Հայազգի պարկեշտ երեսնամեայ անձ մը, որ Դուզուլճանի գիւղերն աստուտ ընել կերթար շատ անգամ, անցեալ շաբթու հրացանով կը զարնուի Քիւրտերէն, նոյն իսկ Շահ-Հիւսէյնի սեփական տեղ մը։ Ըսուի թէ Շահ-Հիւսէյնի եղբայր Քահիր պէյն է զարնողը։ Զարնուողն երեք օր վերջը մեռաւ։

Ակնէն կը գրեն թէ Չմշկածագի գիւղերէն Պաշ-Վարդենիկցի և արքունի պաշտօնեայ դռնապան Հաճի Մուսթաֆա աղային եղբայրն և Հուսուսցի Ապտիւրահման աղա անուն երկու թուրք քանի մը ընկերներով Պօլսէն իրենց հայրենիքը վերադարձած միջոցնին, Քարա-Հիսարի և Ակնայ մէջ տեղ Քարա-Բիւլթիւկ կոչուած տեղը վրանին աւազակ Քուրդեր յարձակելով զանոնք վիրաւորեր և քովերնին գտնուած 1000 ոսկւոյ աւանդ դրամները յափշտակեր են, բաց յայսմանէ Քուրու-Չայէն Ակն երթալիք 500 ոչխարի հօտ մը Սօսէ կոչուած տեղը Քուրդերը յափշտակեր են։ Սօսէ 4 ժամ հեռաւորութիւն ունի Ակնէն։ Յիշեալ յափշտակիչ Քուրդք Ակնայ մօտ Ջօջի ըսուած տեղն ապաստանելով Ակնայ անցուդարձն արգիլեր են։

Անշուշտ այս իրողութիւնն ալ Թերճէմանը Հագիգաթի Էգգիայը Էքրատներուն դէմ Հայոց կողմանէ հնարուած գրպարտութիւն մ՚է։

Կարնոյ պաշտօնական Էնվարը Շարգիէ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Հասան-Գալէի (Բասէն) գաւառակին մէջ ձիւթի (զիֆթ) և գառիկի (գըլինըկ) և ուրիշ հանքերու գոյութիւնն իմացուելով, նահանգին հանքային ճարտարապետ Աքիֆ էֆէնտին անդ ղրկուեր է, և բերելիք տեղեկագրին և հանքային քարտէսներուն համեմատ զանոնք բանեցնելու պիտի սկսուի եղեր։

Այս առուր Վագըթի մէջ կը կարդամք։

„Արդէն ծանուցինք թէ Կարնոյ և Վանայ նահանգաց Քօմիսէր Եուսուֆ փաշան և Սարգիս էֆէնտին Վանէն Բաղէշի ճան-

բով Քարբերդ և անտի Տրապիզոն գնացած են։ Այժմ կիմանամք թէ Նուսուֆ-փաշան իւր ստանալիք հրամանաց սպասելով Տրապիզոն կը մնայ, իսկ Սարգիս էֆէնտին Կ. Պօլիս վերադարձած է։"

Պօլսոյ կողմն Համիտիէ անուն կայսերական համբարանը կողոպտող աւազակները դեռ չեն բռնուած։ Բայց Բէրայի ոստիկանութեան գլուխ Պահրի փաշան գողցուած գոհարեղէններէն մին երէկ Բէրա ոսկերիչի մը քով տեսնելով, իւր ստակով գնած և ոստիկանութեան պաշտօնատունը տարած է. կը կարծուի թէ այսպէս աւազակաց հետքը գտնուած է։

Նախկի օրը Պէշիկթաշի անտառին մէջ մարդու մը դիակը գտնուեցաւ։ Ոստիկանութիւնը քննութիւններ և խուզարկութիւններ ընելու վրայ է։

Ոստիկան զինուորաց գնդապետ Թահիր պէյ, որ երկար ժամանակ Հնդկաստան բնակած է, յիշեալ երկրին պատմութիւնը պիտի հրատարակէ Թուրք լեզուաւ։

Քաղաքապետութեան երկու պաշտօնեայ Եյուպի մէջ կաշառառութիւն ըրած լինելով, պաշտօնանկ եղան և դատաստանի պիտի ենթարկին։

Սօֆիա նստող Ռուսական գործակատարը Պուլղարիոյ առաջին նախարար Պ. Ցանքօֆի ձեռամբ Աղէքսանդր իշխանին արկղիկ մը ղրկած է, որոյ մէջը կային թանգագին բաներ։

Պէլճիքայի Պրիւսէլ մայրաքաղաքին անցեալներն նուագահանդէս մը տալուելով ի նպաստ Ասիոյ սովելոց, հանդիսին մանաժողովը Ս. Պատրիարքին ոսկի շքադրամ (մէտայլ) մը նուիրել արժան դատելով, յանձներ է զայն Պրիւսէլի Օսմանեան դեսպանին, որ Բ. Դուռը ղրկելով զայն, Բ. Դրան կողմէն ալ Գալիպտիս պէյ և Յովհաննէս Թորոսեան էֆ. չորեքշաբթի օրը պաշտօնապէս Խասգիւղ Ս. Պատրիարքին տունն երթալով Ն. Սրբազնութեան կը յանձնեն յիշեալ ոսկի շքադրամը՝ որոյ մէկ կողմը գրուած է „ի յիշատակ նուագահանդիսի ի նպաստ սովելոցն Ասիոյ“ և միւս երեսն ալ „տուեալ առ Ներսէս Պատրիարքն Հայոց“։

(Մասիս)

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Կատարօից „Polit. Corresp.“ լրագրին գրում են հետևեալը նոյեմբերի 19-ից։ Դերվիշ-փաշա պատրաստվել է շրջապատել և պաշարել Դուլցինիօ։ Հաւատացնում են, որ նրան աջողվել է փակել Դուլցինիօի մէջ ալբանացիներից նրանց, որոնք ընդդիմանում են Դուլցինիօի յանձնելուն։ Այս գործի նպատակն է խանգարել ալբանացիների նորեկ բազմաթիւ խումբերին միանալ իրանց ազգակիցների հետ։ Այս կարգադրութիւնը աջողութիւն ունեցաւ, որովհետև ալբանացիները չափազանց վրդովված են, թէպէտ նրանց և Թիւրք կանոնաւոր զօրքերի մէջ կռիւ չէ պատահել։ Միացեալ նաւատորմի հրամանատարները յայտնեցին ծովապետ Սէյմուրին, որ նրանք հարկաւոր դէպքում օգնութիւն կը հասցնեն չերնոգորիական իշխանին, երբ նա կը սկսի գրաւել Դուլցինիօ։

Նոյն լրագրին հաղորդում են Ս. Պետերբուրգից հետևեալը։ Եւրոպան անհամբերութեամբ սպասում է Դուլցինիօն չերնոգորցիներին յանձնելու լուրին։ Եւրոպական շաբաթ Կ. Պօլսի մէջ նոր ժամանակամիջոց են որոշում, բայց գործը առաջ չէ գնում։ Այս հանգամանքը ապացուցանում է, որ Թիւրքերից ոչինչ չէ կարելի ստանալ, մինչև նրանց վրա զօրեղ ճնշումն չը գործեն։ Առաջ երբ Դուլցինիօի գործը դժուարացաւ, Ռուսաստանին մեղադրում էին, երբ թէ նա է դժուարութիւններ ծագեցնում Ցետինիէի մէջ։ Այդ լուրերը մի քանի ժամանակից այլևս չեն տարածվում։ Մի քանի շաբաթներ անցել են և Թիւրքիան ոչինչ չէ անում, բաւականանալով դատարկ խոստումներով։ Դուլցինիօի գործը ոչ թէ Ռուսաստանն է դանդաղեցնում, այլ այն Թիւրքասէր ձայները, որոնք արտասանվում են եւրոպական զանազան պարլամենտների մէջ, մինչդեռ յայտնի է, որ Թիւրքաց կառավարութեանը մի քաջալերական բառն էլ բաւական է ընդդիմադրութիւնը շարունակելու համար։ Նոյնպէս Ռուսաստանը աւելի չունէր Դուլցինիօի գործի ուշանալու պատճառով եւրոպական միւս պետութիւններից աւելի տրտունջ։ Ընդհակառակը Ռուսաստանը աւելի պէտք է ուրախանար գործի յետաձգվելու պատճառով, եթէ նա ճշմարիտ հետևում էր մաքիավելական քաղաքականութեանը։ Ռուսաստանը այնքան համակրում է Չերնոգորիային և այնքան յարգում է Եւրոպայի հեղինակութիւնը, որ բոլոր միջոցները գործ է դնում Դուլցինիօի գործը վերջացնելու համար։ Եթէ մինչև անգամ գործը յետաձգվի, այնուամենայնիւ դա երկարատև չի լինի և արևելեան գործերի հետ ծանօթ անձինք հաւատացած են, որ Թիւրքիայի իւրաքանչիւր չը բժշկված վէրքը ժամանակով աւելի էլ վնասներ կը տայ։ Հաւատացած լինելով, որ Թիւրքիայի քայքայումը անխուսափելի է, Ռուսաստանը պէտք չունի մանր ինտրիգաների դիմել, քանի որ ինքը հարկաւոր ժամանակ իր շահերը պաշտպանելու համար բաւական ոյժ կունենայ։ Եթէ եւրոպական պետութիւնները կամենում են ապագայ անկարգութիւնների առաջն առնել, Ռուսաստանը միշտ պատրաստ է նրանց օգնութիւն հասցնել։

Լոնդոնի „Standard“ լրագրին Կ. Պօլսից գրում են հետևեալը նոյեմբերի 17-ից։ Երբ ալբանացիները տեղեկացան, որ Բ. Դուռը վճռել է յանձնել Դուլցինիօն չերնոգորցիներին, նրանք Ալի-փաշայի նախագահութեամբ մի մեծ ժողով կազմեցին և հետևեալ վճիռները կայացրին. 1) Դուլցինիօն երբէք չի յանձնվի չերնոգորցիներին, 2) իւրաքանչիւր ալբանացի պարտաւոր է վերադարձնել Բ. Դրանը իր ստացած աստիճանը կամ շքանշանը և նորերը չընդունել. 3) պէտք է պատժվին բոլոր այն առաջնորդները, որոնք ալբանական միութեանը անհնազանդ կը գտնվին և նրա հրամանները չեն կատարի։ Բացի այս ժողովը վճռեց խնդրել սուլթանից Ալբանիայի ինքնավարութիւնը։ Րիզա-փաշա այս անցքերը չէր հաղորդում Բ. Դրանը մինչև սուլթանից ֆէրիկի աստիճան չը ստացաւ։ Ասում են, որ Դերվիշ-փաշան էլ նոյն ուղղութեամբ է գործում։ Ալբանացիները երդվել են, որ մի կտոր չեն տայ Չերնոգորիային, կամ Յունաստանին։

Լոնդոնի «Daily News» լրագրին հեռագրում են, որ Դերվիշ-փաշա մտադիր է հրաժարական տալ, որովհետև ալբանացիները յայտնել են, թէ նրանց 'ի զուր են ժողովում, որովհետև նրանք չեն կամենում ոչ մի խորհուրդ ստանալ Դերվիշ-փաշայից։

Գերմանական լրագիրներից մէկին հեռագրում են, որ ամեն բոպէ սպասվում է Դուլցինիօի յանձնելը չերնոգորցիներին։ Որովհետև քաղաքը լաւ պաշարված էր, նրա մէջ պակասեցան կենսական պիտոյքները։ Ալբանացիները հարիւրներով թողնում են քաղաքը և հեռանում են իրանց բնակարանները, մինչդեռ քաղաքի մէջ մնալը ամենքին արգելված է։

Իտալական «Diritto» լրագիրը նոյեմբերի 17-ին մի յօդուած էր տպել, որի մէջ ասված է, թէ սուլթանից ուղարկած հեռագիրները Գլադստօնին ոչնչով չեն զանազանվում Բ. Դրան նախկին խոստմունքներից։ Այնուամենայնիւ Անգլիան դեռ էլի մի քանի օր կը սպասէ և եթէ Թիւրքիան չի կատարի իր խոստմունքը, այն ժամանակ Գլադստօն կառաջարկի եւրոպական պետութիւններին որ և է միջոց գտնել ներկայ դժուարութիւնների առաջն առնելու համար։

Տեօզօից լրագիրներին հաղորդում են, որ միացեալ նաւատորմի վրա եղած ծառայողների դրութիւնը վատ է։ Առաջ նրանք անհամբերութեամբ սպասում էին, որ կռիւ սկսվի, բայց շուտով նկատեցին, որ հարցը օրից օր յետաձգվում է։ Այժմ լուր է տարածված, որ նաւատորմը դեռ էլի երկու ամիս կը մնայ իր տեղ անգործ և ամենքը անտարբեր և ձանձրացած են։ Այդ անգործութիւնն է պատճառ, որ անդադար այս և այն պետութեան նաւերի վրա ծառայողները միմեանց հետ անբաւականութիւններ են ունենում։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Վան, նոյ. 16/28 1880

Հարստահարութեան և բռնութեան հետևանքը միշտ յեղափոխութիւն է. սա պատմական ճշմարտութիւն է, որոյ ոչ ոք կրնայ հակառակել։ Անցեալ աղէտալի պատերազմի առթիւ երբ եւրոպական ազգաց և տէրութեանց ուշադրութիւնը գրաւեց ընդհանուր կերպով Հայաստանի հարստահարեալ և բազմաչարչար ժողովրդոց աղխուր և անտանելի վիճակը, շատ մը օտար լրագիրք սկսան հայկական ընդհանուր ապստամբութիւն մը խիստ մօտալուտ նկատելով, բարենորոգմանց անյապաղ գործադրութիւնը պահանջել և մինչև անգամ պ. Հէնրի Լէյըրտ քանիցս պաշտօնապէս Թուրք կառավարութեան ազդարարեց թէ Հայաստանում գործադրելիք բարենորոգումները եթէ ալ ևս յապաղին, Պուլկարական խնդրոյն համանման հայկական խնդիր մը յառաջ պիտի գայ. նորա մարգարէական գուշակութիւնը այսօր ամեն մարդ կարող է արդէն կատարուած համարել։ Հայկական խնդիրը այսօր բոլորովին պաշտօնական հանգամանք մը առած է և Հայաստանում տիրող անիշխանութիւնը և հարստահարութեան շարունակութիւնը հայկական ապստամբութեան գոյութիւն տուած է։ Վասպուրական, Մուշ, Բաղէշ, Կարին արդէն ունեն յեղափոխական մասնաժողովներ, որոնք գաղտնի միջոցներով աշխատում են գործակից լինել Հայկական ընդհանուր ապստամբութեան ի Հայաստան։ Թէ գործերն ինչ կարգի մէջ են Հայաստանի միւս գաւառներում ոչ ոք գիտէ այս րոպէիս մեր կողմերը, քանզի թղթատարական և հեռագրական յարաբերութիւնք ժամանակէ մի վեր խիստ անկանոն կերպով կատարվում են և կառավարութիւնը հայոց վերաբերեալ լրագիր, նամակ կամ հեռագիր ձերբակալում է. Գալով Վասպուրականում վերջերս տեղի ունեցած շարժմանց, թէ քաղաքում և թէ գիւղերում, ամեն տեղ, հայ ժողովուրդը արթնցած է և պատրաստվում է իր գոյութիւնը զինու զօրութեամբ հայրենի երկրում պաշտպանելու. ի հարկէ խոհեմութիւնը չը ներէր այժմ մեծ ցոյցեր ընել կառավարութեան դէմ՝ նորա ուշադրութիւնը չը գրաւելու համար. արդէն կառավարութիւնը Շէյխ Իպատուլլահի ապստամբութիւնը պատրուակ բռնելով, բազմաթիւ զօրաց խումբեր բերում է Վասպուրական, որոնք ճնշում, հարստահարում և նեղում են խեղճ գիւղացի հայերին։

Տեղական Թուրք վարչութեան բրած դրկանքները, բռնութիւնը և անիրաւութիւնը մղում և ստիպում են ժողովուրդը զէնք վեր առնելու և թշնամաց հետ անձամբ անձին մարտնչելու, ինչպէս որ մի քանի օր առաջ Կարճկանում, ուր 16 հազար հայեր կան, պատահած դէպք մը զայս կապացուցանէ. Այդ գաւառացի միւտիրը հարստահարիչ և կեղեքիչ բարբարոս անձ մ'ըլլալով, ժողովուրդը բոլորովին զզուած էր նորանից և սպասում էր մի պատեհ առթի նմա ցոյց տալու իր դժգոհութիւնը գործնականապէս. Այսպէս անցեալ երկուշաբթի օր ժողովուրդէն կորիճ երիտասարդներ յարձակում ըրին Թիւրքերի վրա և ծեծեցին զայն ու իր ժանդարմները, որոնցից մէկ քանին վիրաւոր ընկան. Այս ընելէ ետքը նոքա քաղաք գալով բողոքեցին Անգլիոյ հիւպատոս կապիտան Կլէյթընի, ցոյց տալով նրա որ միւտիր գնելով գեղերում պէտք էր մի բարեկարգութիւն լինէր տաճկաց խելքով, բայց այժմ յետինն քան զառաջինն վատ եղաւ. Նոյնպէս Նորդուզի Գողան գիւղի հայեր անցեալներում մի կռիւ ունեցան 140 զինեալ քուրդ աւազակների հետ, որոնք եկած էին գիւղը աւարի առնելու. Հայեր իրենց Մէլիքի և վարդապետի առաջնորդութեամբ յարձակում մ'ըրին քուրդերուն վրայ, 4—5 ժամ պատերազմելով յաջողեցան վանել աւազակները, որոնք 30-ի չափ մեռեալ և վիրաւորեալ թողլով իրենցմէ փախան. Հայոցմէ մէկ սպանուած կար և մի քանի վիրաւորեալ, ո՛րոնք, լաւծիս նայելով, յետոյ մեռան. Դարձեալ նոյն գիւղի բնակիչք կռուեցան այս օրերս քուրդերու հետ, որոնք եկած էին նրանց արտերը բռնութեամբ հնձելու, ինչպէս որ նոքա միշտ սովոր են ընել. գիւղի քահանան անմիջապէս ժողովուրդի գլուխն անցած զինուորեց քուրդերին և հայք սկսան կրակ ընել նոցա վրայ, որոնք պարտաւորեցան ամենայն ինչ թողլով փախչել։—Վերջին լուր. Պաշքալէի հայոց առաջնորդը, գերապատիւ Յովհաննէս վարդապետ Բաջունի, խումբ մը հայերու գլուխն անցած ս. Բարթուղիմէոս վանքի մօտերն աւազակաց խումբի մը հետ պատերազմեցաւ. Քուրդերից մինը սպանվեցաւ և երկուք ալ ծանր վէրքեր առին քաջամարտիկ հայ հոգևորականի ձեռամբ. Այս դէպքեր թէև մեծ բաներ չեն, բայց ապացոյց մ'են թէ Վասպուրականում հայք շարժվում են, ինքզինքնին պաշտպանելու ձեռնարկում են և Աստուծով նոքա հետզհետէ աւելի մեծ գործեր պիտի տեսնեն, երբ ժամանակը գայ. Այժմ բոլոր հայ ժողովուրդը յուզեալ է. ամեն մարդ լաւ հասկացած է որ Հայկական խնդիրը պիտի չը կարգադրուի առանց հայաստանցի հայոց գործնական մասնակցութեամբ. վաճառոյ խումբեր կազմվում են և ամեն մարդ աշխատում է ի մօտոյ տեղի ունենալիք պատմական մեծամեծ և քաղաքական եղելութիւններում իր մասն և բաժինը ունենալու, միայն բան մը կը պակսի, այն է դրամ, որով հնար է միայն հարկ եղած պատրաստութիւնները այժմ ընել։

***

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 նոյեմբերի։ „Голосъ“ լրագիրը հաղորդում է, որ սկզբունքով վճռված է եկամտի վրա հարկ դնել։ „Новое Время“ լրագիրը հաղորդում է, որ վճռված է աւելացնել նահանգապետների ռոճիկները։ „Herold“ լրագիրը հաղորդում է. Սիմֆի մէջ գաղտնի տպարան է գտնված։ Կալանաւորված են մի տղամարդ և մի կին և ուղարկված են Ս. Պետերբուրգ։ Կարծում են, որ երկուսն էլ նշանաւոր պետական յանցաւորներ են։ Օտար գաւառութիւնների բաժինը աշխատում է, որ մահմետականների պակներից ստացված տուրքերը շատանան։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 19 նոյեմբերի։ Չերնոգորիական իշխանը ներեց Պոդգորիցայում կալանաւորված մահմետականներին։ Սուլթանը հրամայեց մի նոր մասնաժողով նշանակել Վէլի-Մահմեդի մտաւոր ընդունակութիւնները քննելու համար։ Մասնաժողովի անդամներից երկուսը Բեկեր և Հօբարտ փաշաներն են։ Այսօր մասնաժողովի առաջին նիստն է լինելու։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ